

Üniversite öğrencilerinde sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisi

Serpil KOLAY AKFERT,¹ Ebru ÇAKICI,² Mehmet ÇAKICI²

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinde sigara-alkol kullanımını ve bunun aile sorunları ile ilişkisini belirlemek amaçlanmıştır. **Yöntem:** Araştırmanın örneklemini Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan Yakın Doğu Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde öğrenim gören toplam 192 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada araştırmacılar tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu, Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA) ve Gençlik Döneminde Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği (GDASDÖ) kullanılmıştır. **Sonuçlar:** Araştırmaya katılan deneklerin yaş ortalaması 22.38±2.0 yıldır. Öğrenciler arasında yaşam boyu en az bir kez sigara deneme oranı %61.5, yaşam boyu alkol deneme oranı ise %70.8 bulunmuştur. Sigara deneyen öğrencilerin denemeyen öğrencilere göre aile ortamlarında AYDA'ya göre 'iletişim', 'birlik', 'yönetim', 'yetkinlik' ve 'duygusal bağlam' boyutlarını daha düşük algıladıkları ($p=0.004$, $p=0.018$, $p=0.044$, $p=0.007$, $p=0.004$), aynı zamanda aile ortamlarında GDASDÖ'ne göre 'otoriter baskıcı tutum', 'ilişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık' ile 'anne-baba ilişkilerinde uyumsuzluğun' daha yüksek ($p=0.023$, $p=0.009$, $p=0.003$) olduğu saptanmıştır. Alkol deneyen öğrenciler denemeyen öğrencilerle karşılaştırıldığında aile ortamlarında AYDA'ya göre 'duygusal bağlam' boyutunun anlamlı olarak daha düşük ($p=0.044$) olduğu, GDASDÖ'ne göre daha fazla 'otoriter baskıcı tutum', 'anne-baba ilişkilerinde uyumsuzluk', 'ilişkilerde sınırsızlık ve istismar' ($p=0.000$, $p=0.00$, $p=0.001$) olduğu saptanmıştır. Çoklu regresyon analizi sonuçları 'sigara deneme' üzerinde yaşın ($\beta=0.193$, $t=2.474$, $p=0.014$), 'sigara içme sıklığı' üzerinde ise cinsiyet ($\beta=-0.196$, $t=-2.814$, $p=0.004$) ve alkol denemiş olmanın ($\beta=0.153$, $t=2.192$, $p=0.030$) yordayıcı olduğunu göstermektedir. 'Alkol deneme' üzerinde 'uyruk' ($\beta=-0.227$, $t=-2.958$, $p=0.004$) ve 'GDASDÖ-toplam' ($\beta=0.259$, $t=2.473$, $p=0.014$) yordayıcı bulunurken, 'alkol deneme sıklığı' üzerinde görece önem sırasıyla 'GDASDÖ-toplam' ($\beta=0.418$, $t=1.976$, $p=0.000$), 'uyruk' ($\beta=-0.259$, $t=-3.514$, $p=0.001$), 'AYDA-toplam' ($\beta=0.229$, $t=4.161$, $p=0.025$) ve 'sigara deneme' yordayıcı ($\beta=0.140$, $t=2.267$, $p=0.050$) görülmektedir. **Tartışma:** Sonuçlar bize sigara-alkol deneyen gençlerin aile ortamlarını daha olumsuz algıladıklarını göstermektedir. Sigara-alkol içme ile ilgili önleme çalışmalarının üniversite yıllarında da sürdürülmesi ve bu çalışmalarda aile etkisinin göz önüne alınması gerekmektedir. (Anadolu Psikiyatri Dergisi 2009; 10:40-47)

Anahtar sözcükler: Üniversite öğrencileri, sigara-alkol kullanımı, aile, aile sorunları

Cigarette and alcohol use among university students and its relationship with family problems

ABSTRACT

Objective: The aim of this study is to show cigarette and alcohol use among university students and its relationship with family problems. **Methods:** The sample of the study comprised a total of 192 students from the Near East University Psychology Department in the Turkish Republic of Northern Cyprus. In the study a personal

¹ Uzm.Psk.Dan., Lefkoşa, KKTC

² Doç.Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Lefkoşa, KKTC

Yazışma adresi/Address for correspondence:

Doç.Dr. Ebru ÇAKICI Yakın Doğu Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Yakın Doğu Bulvarı, Lefkoşa KKTC

E-mail: ecakici@neu.edu.tr

Anatolian Journal of Psychiatry 2009; 10:40-47

information form prepared by the researchers, 'Family Structure Assessment Device' (FSAD) and a 'Scale for Measuring Family Problems During Adolescence' (SMFPDA) were used. **Results:** The mean age of the subjects was 22.38 ± 2.0 . The lifetime prevalence of having smoked at least once was 61.5% and alcohol use was 70.8%. Students who smoked perceived the 'communication', 'unity', 'management', 'perfection' and 'emotional' dimensions of their families according to the FSAD lower than the students who did not use ($p=0.004$, $p=0.018$, $p=0.044$, $p=0.007$, $p=0.004$). It was also found that according to the SMFPDA 'authoritarian attitudes', 'insensitivity and inconsistency in relations', and 'lack of harmony in parental relations' were significantly higher ($p=0.000$, $p=0.000$, $p=0.001$) in their family environment. When students who had tried alcohol were compared to the ones who had not, it was found that the 'emotional' subscale of FSAD was significantly lower ($p=0.044$) and that there were significantly more 'authoritarian attitudes', 'lack of harmony in parental relations', and 'loose boundaries and abuse in relations' according to SMFPDA ($p=0.000$, $p=0.000$, $p=0.002$). The results of multiple regression analysis showed that 'age' is a predictor for 'cigarette use' ($\beta=0.193$, $t=2.474$, $p=0.014$), and the predictors for 'the frequency of smoking' are 'gender' ($\beta=-0.196$, $t=-2.814$, $p=0.004$) and 'alcohol use' ($\beta=0.153$, $t=2.192$, $p=0.030$). 'Nationality' ($\beta=-0.227$, $t=-2.958$, $p=0.004$) and 'total score of FSAD' ($\beta=0.259$, $t=2.473$, $p=0.014$) were found to be predictors for 'alcohol use', and the predictors for 'frequency of alcohol use' were the 'total score of SMFPDA' ($\beta=0.418$, $t=1.976$, $p=0.000$), 'nationality' ($\beta=-0.259$, $t=-3.514$, $p=0.001$), 'total score of FSAD' ($\beta=0.229$, $t=4.161$, $p=0.025$) and 'cigarette use' ($\beta=0.140$, $t=2.267$, $p=0.050$). **Discussion:** The results show us that young people who have tried cigarettes or alcohol perceive their family environment more negatively. Prevention studies for cigarette and alcohol use should continue during university education and the effects of the family should be taken into consideration in these studies. (*Anatolian Journal of Psychiatry* 2009; 10:40-47)

Key words: university students, cigarette-alcohol use, family, family problems

GİRİŞ

Sanayileşme ve teknolojideki hızlı değişmelerle bilgi çağını yakalamaya çalışan ve özellikle bu çağı yaşayan toplumlarda, gençler arasındaki sigara-alkol kullanımının yaygın hale geldiği gözlenmektedir.

Literatürde gençlerin eğlenmek, sosyal ve duygusal gereksinimlerini gidermek, sorunlarından uzaklaşmak, heyecan aramak veya meydan okumak gibi değişik nedenlerle madde kullanmayı denedikleri belirtilmektedir.¹⁻⁷

Gençlerin sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına zemin hazırlayan çok sayıda risk etkeni tanımlanmaktadır. Bu risk etkenlerinden bir veya birkaçını taşıyan gençlerin madde bağımlısı olma riskinin yüksek olduğu belirtilmektedir. Bu risk etkenleri ailesel, arkadaş ortamı, okul, bireyin kişisel özellikleri, diğer riskli davranışların görülmesi, toplumsal ve çevresel etkenler olarak sıralanmaktadır.^{2,3,6,8}

Gençlerin sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına zemin hazırlayan ailesel risk etkenlerine baktığımızda genellikle iki boyutta değerlendirildiği görülmektedir:

1. Genetik etkenler: Alkolizmin genetik geçiş gösterdiği uzun süredir bilinmektedir. Anne-babası alkol bağımlısı olan erkek çocuklarının alkol bağımlısı olma riskinin, anne-babası alkol bağımlısı olmayan çocuklara göre 4-5 kat daha yüksek olduğu belirtilmektedir.^{6,9} Ayrıca ikizlerle yapılan araştırmalar da alkolizmin genetik geçişli olduğunu göstermektedir.^{6,9}

2. Ailenin davranış biçimleri ve aile içi ilişkiler: Gençler yaşamlarının ilk yıllarında sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimlerini aile ortamında tamamlamaktadır. Bu gelişimlerini sorunsuz şekilde tamamlayabilmeleri için aile ortamının huzurlu ve sorunsuz olması gerekmektedir. Aksi durumda, gençler duygusal açıdan eksik ve çelişkili duygular içinde olmaktadır. Aile ile genç arasındaki ilişkinin sağlıklı olması, bireylerin daha sağlıklı gelişmesini sağlamaktadır.^{10,11} Aile içi çatışmalar, aile içi sorunlar, aile bağlarının zayıf oluşu, cinsel sapmalı ya da ruh hastası olan aile üyelerinin olması, aile içinde şiddet ve istismarın olmasının gençlerde madde kullanımı için önemli risk etkenleri olduğu saptanmıştır.^{2,4,12} Anne-babanın gence karşı tutumlarında tutarsızlıklar, aşırı sertlik veya aşırı rahatlık, uygun denetimin sağlanmaması, gencin davranışlarının anne-baba tarafından izlenmemesi diğer önemli risk etkenleri arasında yer almaktadır. Anne-babanın evlilik ilişkilerinde çatışmanın fazla olması, geniş ve kalabalık aileler, işsiz aile üyelerinin varlığı, düşük eğitim düzeyine sahip anne-baba, aile içinde alışkanlıkların ve düzenin olmaması (birlikte yemek yemek gibi), parçalanmış ve boşanmış aileler, anne-babadan birinin ya da her ikisinin kaybı, anne-babanın madde kullanması veya kullanıma tolerans göstermesi ve evde bu maddelerin bulunması da ailesel risk etkenleri olarak kabul edilir.^{1,3,8,13}

Bu çalışmada K.K.T.C'deki Yakın Doğu Üniversitesi, Psikoloji Bölümü öğrencilerinin sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışma kontrol grubu örneğinin içinden sağlanan kesitsel bir araştırma olup araştırmanın evrenini 2007-2008 öğretim yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Yakın Doğu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümüne devam eden 266 öğrenci oluşturmaktadır. 17-29 Mart 2008 tarihleri arasında Yakın Doğu Üniversitesi Psikoloji Bölümünde farklı derslere girilerek veriler toplanmıştır. Bölümdeki 266 öğrencinin %73'üne (s=196) ulaşılmış, öğrencilerin %27'sine (s=70) girilen derslere devamsızlıkları nedeniyle ulaşılamamıştır. Ayrıca araştırmaya katılan dört öğrencinin anketleri hatalı ya da eksik doldurması nedeniyle bu öğrencilerin anketleri değerlendirilmeye alınmamıştır. Toplam 192 öğrenci bu araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Çalışmada kullanılan form ve ölçekler şunlardır:

1. Kişisel Bilgi Formu: Deneklerin bireysel özellikleri, aile özellikleri ve sigara-alkol kullanım durumlarını belirlemek amacıyla sosyodemografik bilgi formu ve sigara-alkol kullanım öyküsü olarak iki bölümden oluşan bir formdur.

a. Sosyodemografik Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından düzenlenen, yaş, cinsiyet, doğum yeri, üniversitede okudukları dönem sayısı, anne-babanın doğum yeri, eğitim durumları, meslekleri, yaşayıp yaşamadıkları ve birliktelik durumları ile ilgili sorulardan oluşmaktadır.

b. Sigara-Alkol Kullanım Öyküsü: Araştırmacılar tarafından sigara-alkol kullanım öyküsünü belirlemek amacıyla Avrupa Konseyi Pompidou grubuna ait alkol ve diğer maddelerle ilgili "Avrupa Okullarında Anket Projesi"nde (ESPAD) kullanılan anket formundan Çakıcı ve Çakıcı'nın çalışmalarında uyarladığı biçimi temel alınarak hazırlanmıştır.⁵ Öğrencilerin yaşam boyu, son 12 ay ve son 30 gün içinde sigara ve alkol kullanım sıklığı, miktarı, sarhoş olma sıklığı, alkol ve sigara kullanma nedenleri, anne-babanın sigara ve alkol kullanma durumları ile ilgili sorulardan oluşmaktadır.

2. Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA): Gülerce tarafından aile içindeki iletişim, birlik, yönetim, yetkinlik ve duygusal bağlam alt boyutlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiş olan ölçek 36 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin "bizimki ile tamamen aynı"dan "bizimkinin tam tersi"ne giden 10 basamaklı bir derecelendirmesi vardır. Yüksek AYDA puanı "iyi" ve "sağlıklı" uyumu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0.70 olarak bulunmuştur.¹⁴

3. Gençlik Dönemindeki Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği (GDASDÖ):

Kişilerin gençlik döneminde içinde yaşadıkları aile ortamından kaynaklanan sorunların sayısını ve bu sorun kaynaklarından ne kadar etkilendiklerini belirlemek amacıyla Tuğrul tarafından geliştirilmiştir. Hem toplam, hem de alt boyutlar için ayrı ayrı stres ve stresten etkilenme puanları elde edilebilen GDASDÖ'de 69 madde ve 'otoriter baskıcı tutum', 'ilişkilerde duyarsızlık tutarsızlık', 'anne-baba ilişkilerinde uyumsuzluk', 'sosyal etkinliklerde kısıtlılık', 'ev ortamındaki düzensizlik', 'ekonomik sorunlar', 'ilişkilerde sınırsızlık ve istismar', 'sağlık ve sosyal sorunlar' olmak üzere 8 alt boyut yer almaktadır. Ölçeğin alt boyutlar için test güvenilirlik katsayıları 0.45-0.84 arasında, toplam puan için Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları 0.93 ve 0.95 olarak bulunmuştur.¹⁵

Verilerin istatistiksel analizi SPSS ver. 10.00 kullanılarak yapılmıştır. İkili grupların sayısal değişkenlerinin ortalamalarının karşılaştırılmasında t-testi kullanılmıştır. Bağımlı değişkenlerin yordanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi p<0.05 kabul edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmaya katılan öğrencilerin %76'sı (s=146) kadın, %24'ü (s=46) erkektir. Öğrencilerin yaş aralığı 18-29 yaş olup yaş ortalaması 22.38±2.0 yıldır. Öğrenciler arasında yaşam boyu sigara deneme oranı %61.5, yaşam boyu alkol deneme oranı %70.8 olarak bulunmuştur.

Yaşam boyu sigara deneyen ve denemeyen öğrencilerin AYDA-toplam ve alt boyut puanlarını Student's t-testi yöntemi ile karşılaştırdığımızda, sigara deneyen öğrencilerin AYDA-toplam puanı (p=0.001) ve iletişim (p=0.004), birlik (p=0.018), yönetim (p=0.044), yetkinlik (p=0.007) ve duygusal bağlam (p=0.004) olmak üzere tüm alt boyut puanları istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur (Tablo 1).

Yaşam boyu sigara deneyen ve denemeyen öğrencilerin aile ortamlarındaki GDASDÖ-toplam stres puanı ve alt boyutların stres puanlarını Student's t-testi ile karşılaştırdığımızda, sigara deneyen öğrencilerin GDASDÖ-toplam stres puanları, denemeyen öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek (p=0.004) bulunmuştur. GDASDÖ alt boyutları

Tablo 1. Yaşam boyu hiç sigara denemeyen ve sigara deneyen öğrencilerin AYDA alt boyut ve toplam puanlarının karşılaştırılması

AYDA alt boyutları	Yaşam boyu sigara		t	p
	hiç denemedi (s=74)	denedi (s=118)		
İletişim	36.81 ± 6.66	33.62 ± 8.21	2.94	0.004
Birlik	29.67 ± 3.88	28.20 ± 4.43	2.32	0.018
Yönetim	31.04 ± 4.22	29.51 ± 6.15	2.03	0.044
Yetkinlik	23.12 ± 2.13	21.94 ± 3.84	2.73	0.007
Duygusal bağlam	18.63 ± 2.96	17.22 ± 3.65	2.78	0.004
AYDA toplam puan	139.28 ± 13.79	130.53 ± 21.07	3.48	0.001

Tablo 2. Yaşam boyu hiç sigara denemeyen ve sigara deneyen öğrencilerin aile ortamındaki GDASDÖ alt boyut ve toplam stres puanlarının karşılaştırılması

GDASDÖ alt boyutları	Yaşam boyu sigara		t	p
	Hiç denemedi (s=74)	Denedi (s=118)		
Otoriter baskıcı tutum	2.43 ± 2.85	3.52 ± 3.68	-2.26	0.023
İlişkilerde duyarsızlık ve uyumsuzluk	1.89 ± 2.29	2.90 ± 2.99	-2.65	0.009
Anne-baba ilişkilerinde uyumsuzluk	1.32 ± 1.81	2.22 ± 2.29	-3.05	0.003
Sosyal etkinliklerde kısıtlılık	0.24 ± 0.56	0.38 ± 0.70	-1.48	0.137
Ev ortamında düzensizlik	0.32 ± 0.66	0.41 ± 0.76	-0.87	0.386
Ekonomik sorunlar	0.70 ± 0.97	0.85 ± 1.25	-0.95	0.345
İlişkilerde sınırsızlık ve istismar	0.41 ± 0.68	0.52 ± 0.75	-0.98	0.327
Sağlık ve sosyal sorunlar	0.18 ± 0.45	0.22 ± 0.49	-0.48	0.662
GDASDÖ toplam stres puanı	8.54 ± 8.16	12.50 ± 10.27	-2.94	0.004

olan otoriter baskıcı tutum ($p=0.023$), ilişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık ($p=0.009$), anne-baba ilişkilerinde uyumsuzluk ($p=0.003$) stres puanları sigara deneyenlerde, hiç sigara denemeyen öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Sigara deneyen ve hiç sigara denemeyen öğrencilerin GDASDÖ alt boyutları olan sosyal etkinliklerde kısıtlılık ($p=0.137$), ev ortamında düzensizlik ($p=0.386$), ekonomik sorunlar ($p=0.345$), ilişkilerde sınırsızlık ve istismar ($p=0.327$), sağlık ve sosyal sorunlar ($p=0.662$) stres puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Tablo 2).

Yaşam boyu alkol deneyen ve denemeyen

öğrencilerin AYDA-toplam ve alt boyut puanları Student's t-testi yöntemi ile karşılaştırıldığında, alkol deneyen öğrencilerin duygusal bağlam alt boyut puanları anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur ($p=0.044$). Alkol deneyen ve denemeyen öğrencilerin AYDA-toplam ve diğer alt boyut puanları arasında anlamlı fark saptanmamıştır (Tablo 3).

Yaşam boyu alkol deneyen ve denemeyen öğrencilerin aile ortamlarından kaynaklanan GDASDÖ-toplam stres puanları Student's t-testi yöntemi ile karşılaştırıldığında, alkol deneyen öğrencilerin puanları denemeyenlere göre istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı düzeyde

44 Üniversite öğrencilerinde sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisi

Tablo 3. Yaşam boyu hiç alkol denemeyen ve alkol deneyen öğrencilerin AYDA alt boyut ve toplam puanlarının karşılaştırılması

AYDA alt boyutları	Yaşam boyu alkol		t	p
	Hiç denemedi (n=56)	Denedi (n=136)		
İletişim	36.02 ± 6.59	34.37 ± 8.21	1.33	0.185
Birlik	29.11 ± 4.14	28.64 ± 4.34	0.68	0.500
Yönetim	30.89 ± 4.81	29.78 ± 5.79	1.37	0.173
Yetkinlik	22.82 ± 2.47	22.22 ± 3.63	1.32	0.187
Duygusal bağlam	18.55 ± 3.04	17.45 ± 3.59	2.02	0.044
AYDA toplam puan	137.39 ± 14.14	132.47 ± 20.61	1.90	0.059

Tablo 4. Hayat boyu hiç alkol denemeyen ve alkol deneyen öğrencilerin aile ortamlarındaki GDASDÖ alt boyut ve toplam stres puanlarının karşılaştırılması

GDASDÖ alt boyutları	Yaşam boyu alkol		t	p
	Hiç denemedi (n=56)	Denedi (n=136)		
Otoriter baskıcı tutum	1.77 ± 2.26	3.65 ± 3.67	-4.327	0.000
İlişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık	1.95 ± 1.93	2.75 ± 3.03	-2.191	0.030
Ana-baba ilişkilerinde uyumsuzluk	1.11 ± 1.65	2.19 ± 2.28	-3.684	0.000
Sosyal etkinliklerde kısıtlılık	0.34 ± 0.67	0.32 ± 0.65	0.149	0.882
Ev ortamında düzensizlik	0.28 ± 0.56	0.42 ± 0.78	1.322	0.188
Ekonomik sorunlar	0.98 ± 1.31	0.72 ± 1.08	1.429	0.155
İlişkilerde sınırsızlık ve istismar	0.27 ± 0.52	0.57 ± 0.79	-3.153	0.002
Sağlık ve sosyal sorunlar	0.21 ± 0.49	0.21 ± 0.47	0.110	0.912
GDASDÖ toplam stres puanı	7.73 ± 7.03	12.31 ± 10.32	-3.547	0.001

yüksek bulunmuştur ($p=0.001$). GDASDÖ otoriter baskıcı tutum, ilişkilerde duyarsızlık ve tutarsızlık, anne-baba ilişkilerinde uyumsuzluk, ilişkilerde sınırsızlık ve istismar alt boyut ortalama stres puanları Student's t-testi yöntemi ile karşılaştırıldığında, alkol deneyenlerde denemeyenlere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 4).

Sigara deneme bağımlı değişken olarak alınıp cinsiyet, yaş, uyruk, gelir, AYDA-toplam, GDASDÖ-toplam, alkol deneme değişkenleri arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar çoklu regresyon analizi ile incelendiğinde sadece yaş değişkeninin sigara deneme üzerinde yordayıcı

olduğu bulunmuştur ($\beta=0.193$, $t=2.474$, $p=0.014$). Yaş arttıkça sigara deneme oranı artmaktadır, iki değişken arasında aynı yönde, zayıf ilişki bulunmaktadır.

Sigara içme sıklığı bağımlı değişken olarak alınıp cinsiyet, yaş, uyruk, gelir, AYDA-toplam, GDASDÖ-toplam, alkol deneme değişkenleri arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar çoklu regresyon analizi ile incelendiğinde ise cinsiyet ($\beta=-0.196$, $t=-2.814$, $p=0.005$) ve alkol deneme ($\beta=0.153$, $t=2.192$, $p=0.030$) değişkenlerinin sigara içme sıklığı üzerinde yordayıcı olduğu bulunmuştur. Sigara içme sıklığı ile kız olmak arasında ters yönde ve zayıf, alkol denemekle

Tablo 5. Alkol içme sıklığının yordanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları

	B	Standart Hata B	β	T	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	-1.292	3.114		-0.145	0.679		
Cinsiyet	-0.255	0.425	-0.042	-0.600	0.549	-0.086	-0.044
Yaş	0.092	0.099	0.071	0.933	0.352	0.007	0.069
Uyruk	-1.625	0.462	-0.259	-3.514	0.001**	-0.226	-0.251
Gelir	0.018	0.179	0.007	0.103	0.918	-0.031	0.008
Sigara deneme	0.744	0.376	0.140	2.267	0.050*	-0.175	0.144
AYDA-toplam	0.031	0.014	0.229	4.161	0.025*	-0.119	0.165
GDASDÖ-toplam	0.112	0.027	0.418	1.976	0.000*	0.289	0.293

R=0.424, R²=0.180, F=5.755, p=0.000

arasında aynı yönde, zayıf ilişki bulunmaktadır.

Alkol deneme bağımlı değişken olarak alınıp cinsiyet, yaş, uyruk, gelir, AYDA-toplam, GDASDÖ-toplam, sigara deneme değişkenleri arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar çoklu regresyon analizi ile incelendiğinde, Türkiye uyruklu olmanın ters yönde zayıf ($\beta=-0.227$, $t=-2.958$, $p=0.004$), GDASDÖ-toplam değişkeninin aynı yönde zayıf ($\beta=0.259$, $t=2.473$, $p=0.014$) yordayıcı olduğu bulunmuştur.

Yaşam boyu kaç kez alkollü içki içtiği bağımlı değişken olarak alınıp yordayıcı değişkenlerle arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar çoklu regresyon analizi ile incelendiğinde, standardize edilmiş regresyon katsayısına göre (β), yordayıcı değişkenlerin alkol alma sıklığı üzerinde görece önem sırası GDASDÖ-toplam, uyruk, AYDA-toplam, sigara deneme, yaş, cinsiyet ve gelirdir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, 'GDASDÖ-toplam' ($\beta=0.418$, $t=1.976$, $p=0.000$), 'uyruk' ($\beta=-0.259$, $t=-3.514$, $p=0.001$), 'AYDA-toplam' ($\beta=0.229$, $t=4.161$, $p=0.025$) ve 'sigara denemenin' ($\beta=0.140$, $t=2.267$, $p=0.050$) yaşam boyu alkol kullanma sıklığı üzerinde bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Gelir, cinsiyet ve yaş değişkenleri önemli etkiye sahip değildir (Tablo 5).

TARTIŞMA

Çalışmamızda öğrenciler arasında yaşam boyu

sigara deneme oranı %61.5, yaşam boyu alkol deneme oranı %70.8 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar Türkiye ve KKTC'de üniversite öğrencileri üzerinde yapılan diğer çalışmalarda bulgularla benzerlik göstermektedir.^{5,7,16-21} Çalışmamızda öğrencilerin %29.7'si sigarayı ilk olarak 18 yaş ve üzerinde denemiştir, alkolü 18 yaş ve üstünde ilk kez deneme oranı ise %31.6'dır. Bu bulgu sigara ve alkol deneyenlerin sayısına, üniversite döneminde de ciddi eklenmeler olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Lise öğrenimini tamamlayarak üniversiteye gelen öğrencilerde aile ve çevrenin denetiminden uzaklaşmanın ve görece özgür bir ortamda bulunmanın etkisiyle sigara içme alışkanlığı yaygınlaşmaktadır.²² Bu bulgular bize sigara ve alkol içmeyi önleme çalışmalarının sadece ortaokul ve liselerde değil, üniversite öğrencilerine yönelik olarak da sürdürülmesi gerektiğini göstermektedir.

Çalışmamızda sigara ve alkol deneyen gençler ailelerini değerlendirmeleri açısından deneyenlerle karşılaştırıldığında, istatistiksel olarak ortaya çıkan anlamlı farklar hep olumsuz yönde bulunmuştur. İki ölçekte de paralel bulguların elde edilmesi sonuçların tutarlılığını desteklemektedir.

Sigara deneyen öğrenciler AYDA'da ailelerinde 'iletişimin' daha kötü olduğunu belirtmiştir. Aile içinde iletişimin iyi olması bireyin kendini açabilmesi, ifade edebilmesi, verilen iletilerin doğru anlaşılması ile ilişkilidir ki, bu da ailede genel uyumu artırmaktadır.¹⁴ AYDA'ya göre

sigara deneyenlerde ailede 'birlik', 'yetkinlik' ve 'duygusal bağlam' daha düşük tanımlanmıştır. Ailede 'birliğin' düşük oluşu aile üyeleri arasında yakınlık ve bağlılık olmadığı, 'duygusal bağlamın' düşük oluşu aile ortamındaki duygusal atmosferin destekleyici ve yapıcı olmadığı, 'yetkinlik'in düşük oluşu ailede problem çözme, sağlık, yeterlilik, amaçların gerçekleştirilmesinde başarılı olunmadığı anlamındadır. Bütün bu özelliklerin sigara deneyen öğrencilerin ailelerinde düşük olması, ailede genel uyumun zayıf olduğunu göstermektedir.¹⁴ Bu sonuçları destekleyen bir diğer bulgu GDASDÖ'de sigara deneyenlerin aile ortamında 'ilişkilerde duyarlılık ve tutarsızlık'; yani gencin duygusal ihmali, aile içi iletişimsizlik, aile kurallarında belirsizlik, tutarsızlık ve çok gevşek disiplin anlayışı olduğu ve 'anne-baba ilişkilerinde uyumsuzluk' olduğu yönündedir.¹⁵

Sigara deneyen gençlerin AYDA'da aile ortamında 'yönetim' düşük bulunmuştur. Bu da ailede yapısal örgütlenme, karar alma ve davranışsal kontrolün olumsuz olduğunu göstermektedir.¹⁴ Nitekim GDASDÖ'de bu gençlerin aile yapısında 'otoriter baskıcı tutum' daha yüksek bulunmuştur. Anne-babanın kendi istek ve görüşlerini kabul ettirebilmek için yaptıkları baskı, gencin sözel ve fiziksel istismarı ve katı disiplin anlayışı madde denemede koruyucu değil, aksine riski artıran bir etken olarak dikkat çekmektedir. Benzer şekilde Herken, sigara içme davranışında anne-baba tutumu ve sosyo-kültürel düzeyin etkisini araştırdığı çalışmasında, anne-baba tutum ölçeği puanlarının otoriter olmaya kaydıkcça kişilerin sigara içme oranında artış olduğunu saptamıştır.²³ Bahar, üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada anne-baba davranışını ilgisiz ve otoriter olarak değerlendiren öğrencilerde sigara içme oranını daha yüksek bulmuştur.²⁴ Bu sonuçlar bizim çalışmamızla benzerlik göstermektedir.

Çalışmamızda alkol deneyen gençlerde de aile ortamında 'otoriter baskıcı tutum', 'anne-baba ilişkilerinde uyumsuzluk' ve aile üyeleri arasında 'ilişkilerde sınırsızlık ve istismar' daha yüksek oranda bildirilmiştir. Tol ilgisiz, tutarsız ve otoriter aile tutumunun, demokratik aile tutumuna göre alkol içme oranını artırdığını saptamıştır.²⁵

Bir başka çalışmada, anne-baba arasında uyumsuzluk olan ailelerde gençlerin aileye tepki olarak alkol içtiği, hatta uyuşturucu madde kullanımının temel nedenlerinden birinin anne-baba arasındaki uyumsuzluk olduğu saptanmıştır.²⁶ Didier ve Smart, çalışmamızla benzer şekilde aile işlevleri sağlıksız olan ergenlerin,

aile işlevleri dengeli olan ergenlere göre alkol içme oranlarının daha yüksek olduğunu saptamıştır.²⁷ Çakıcı ve Çakıcı, psikolojik ve fiziksel istismara uğrayanlarla ihmal davranışına maruz kalanların sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanmaya daha çok yöneldiğini saptamıştır.²⁸

Araştırmamızda hem sigara, hem de alkol deneyen gençler GDASDÖ'de aile içinde yaşanan toplam sorun sayısını anlamlı düzeyde daha yüksek olarak bildirmiştir. GDASDÖ-toplam hem alkol deneme, hem de alkol içme sıklığı üzerinde ve AYDA-toplam alkol içme sıklığı üzerinde yordayıcı bir değişken olarak bulunmuştur. Nitekim bir çok araştırma sonucu aile ile çeşitli sorunlar yaşayan gençlerde sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığının daha yüksek olduğunu, sigara ve alkol içmeye başlamada da önemli bir neden oluşturduğunu göstermektedir.^{2,3,8,12,24} Coombs ve Landsverg, 443 anne-baba ve çocukları üzerinde yaptığı çalışmada, anne-baba ile ergen ilişkisinin alkol ve madde kullanımında etkili olduğunu, alkol ve madde kullanan ergenlerin anne-babaları ile iletişiminin açık olmadığı, duygusal olarak kendilerini ifade edemedikleri, ailede televizyon, ev ödevleri, alkol-madde kullanımı ile ilgili katı kuralların olduğu ve bu gençlerin anne-babalarına güvenmeyi, onlarla iyi iletişimlerini olmasını istediklerini saptamıştır. Ayrıca alkol ve madde kullanmayan ergenlerin anne-babalarının ise çocuklarının kendilerine güvenmeleri için onları daha çok ödüllendirdikleri ve onların kişisel sorunlarını çözmede yardımcı olduklarını saptamıştır.²⁹ Benzer şekilde Cohen ve arkadaşları, sigara ve alkol içen çocukların anne-babalarının, çocuklarına daha çok zaman ayırıp iletişimlerini artırmaları sonucunda, bu çocukların son bir ay içindeki içki ve sigara içme düzeylerinin düştüğünü bulmuştur. Aynı çalışmada ailedeki yakın aile ilişkilerinin çocuğun madde kullanan arkadaşlarından kaçınmasında etkili olduğu, ailedeki yıkıcı tutumların ise, gençlerde son bir ayda alkol içmeyi yaklaşık iki katına, sigara içmeyi ise dört katına çıkardığı saptanmıştır.³⁰

Gençlik dönemi, kimlik arayışının olduğu, risk alma davranışlarının daha sık görüldüğü bir süreç olarak sigara, alkol içmenin daha kolay ortaya çıkabildiği bir dönemdir. Bu dönemde huzurlu ve sorunsuz aile ortamı gencin ruhsal gelişimini daha sağlıklı tamamlamasını sağlayacaktır, aksine sorunlu bir aile ortamı sigara ve alkol içme için bir risk oluşturacaktır. Sonuçlarımız sigara ve alkol içme ile ilgili gerek önleme, gerekse tedavi çalışmalarında aile etkisinin göz önüne alınmasının önemini göstermektedir.

KAYNAKLAR

1. Hogan MJ. *Diagnosis and treatment of teen drug use. Med Clin North Am* 2000; 84:927-966.
2. Ögel K. *Bağımlılığı Önleme Anne-Babalar-Öğretmenler İçin Kılavuz. İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2002.*
3. Ögel K, Erol B. *Çocuklarda Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı "Çocuğum Madde Bağımlısı Olmasın". Ankara, Morpa Kültür Yayınları, 2005.*
4. Çakıcı M. *Uyuşturucu Madde kullanımı. Lefkoşa, KKTC Devlet Basımevi, 2000.*
5. Çakıcı M, Çakıcı E. K.K.T.C. *Madde Kullanımının Yaygınlığı. Lefkoşa, Dört Renk Matbaacılık, 1996.*
6. Alikeşifoğlu M, Ercan O. *Ergenlerde madde kullanımı. Türk Pediatri Arşivi* 2002; 37:66-73.
7. Demircioğlu, A. *Üniversite Öğrencilerinde Sigara-Alkol Kullanım Özellikleri ve Risk Faktörleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Lefkoşa, Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2006.*
8. Steinberg L. *Ergenlik. F Çok (Çev.), Ankara, İmge Kitabevi, 2007, s.489-499.*
9. Ünal M. *Madde bağımlılığı ve alkolizmde aile. Aile ve Toplum Dergisi* 1991; 1:80-85.
10. Ekşi A. *Gençlerimiz ve Sorunları. İstanbul, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1982, s.44-46.*
11. Ekşi A. *Çocuk, Genç, Ana Babalar. Ankara, Bilgi Yayınevi, 1990, s.101-126.*
12. Rescnic M, Bearman L, Blum R, Bauman K, Harris K, Tabor J, et al. *Protecting adolescents from harm: Findings from the national longitudinal study on adolescent health. JAMA* 1997; 27:823-830.
13. Jackson C, Henriksen L, Dickinson D, Levine WD. *The early use of alcohol and tobacco: its relation to children's competence and parents' behavior. Am J Public Health* 1997; 87:359-364.
14. Gülerce A. *Türkiye'de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri. İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1996.*
15. Tuğrul C. *Gençlik Dönemi Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği: Faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Türk Psikoloji Dergisi* 1996; 11:25-43.
16. Türkoğlu M. *Adnan Menderes Üniversitesi Öğrencilerinin Sigara İçme ve Bırakma Davranışlarının Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Aydın, Adnan Menderes Üniversitesi, Tıp Fakültesi, 2007.*
17. Yılmaz G, İbiş S, Sevindi T. *Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu öğrencilerinin sigara ve alkol kullanımının değerlendirilmesi. Bağımlılık Dergisi* 2007; 8:85-90.
18. Çakmak Ş, Ayvaşık B. *Üniversite öğrencilerinde alkol kullanma nedenleri ile kaygı duyarlılığı arasındaki ilişki. Türk Psikoloji Dergisi* 2007; 22:91-107.
19. Akvardar Y, Aslan B, Ekici ZB, Öğün E, Şimsek T. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dönem II öğrencilerinde sigara, alkol, madde kullanımı. Bağımlılık Dergisi* 2001; 2:49-52.
20. Yıldırım İ. *Sigara, alkol ve uyuşturucu kullanan üniversite öğrencilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 1997; 13:147-155.
21. Yiğit Ş, Khorshid L. *Ege Üniversitesi Fen Fakültesi öğrencilerinde alkol kullanımı ve bağımlılığı. Bağımlılık Dergisi* 2006; 7:24-30.
22. Çivi S, Şahin TK. *Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinin sigara konusundaki bilgi tutum ve davranışları. Aile ve Toplum* 1991; 1:49-52.
23. Herken H. *Gençlerin Sigara Kullanma Davranışına Anne-Baba Tutumunun, Sosyokültürel Değişkenlerin ve Sosyal Öğrenmenin Etkileri. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi, Tıp Fakültesi, 1997.*
24. Bahar HH. *Sigara Alışkanlığının Oluşmasında Üniversite Öğrencileri Üzerinde Etkili Olan Sosyo-Ekonomik Faktörler. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.*
25. Tol C. *Lise Öğrencilerinin Alkol Kullanımını Etkileyen Bazı Değişkenler. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990.*
26. Connors G, Maisto SA, Watson DW. *Racial factors influencing college student's ratings of alcohol's usefulness. Drug Depend* 1988; 21:247-252.
27. Nazlı S. *Aile Fonksiyonlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 1997, s.54*
28. Çakıcı M, Çakıcı E. *Child abuse and its effect on drug use. International Conference of Violence in the Family. Abstract Book, Lefkoşa, 2000, s.40.*
29. Coombs R, Landsverg J. *Parenting style and substance use during childhood and adolescence. J Marriage Fam* 1988; 50:473-482.
30. Cohen DA, Richardson J, LaBree L. *Parenting behaviors and the onset of smoking and alcohol use: a longitudinal study. Pediatrics* 1994; 94:368-375.